

גדרי קדושת ירושלים

משיחת כ"ף מנחם אב תשכ"ט
הנחה בלתי מוגה

תדפיס מספר

"הלכות בית הבחירה עם חידושים וביאורים - חלק שני"

פתח דבר

לרגל שבת חזון הרינו מוציאים לאור את הקונטרס "גדרי קדושת ירושלים" שנערך מתוך שיחת כ"ף מנחם אב תשכ"ט (הנחה בלתי מוגה), והוא תדפיס מספר "הלכות בית הבחירה עם חידושים וביאורים חלק שני" בהוצאת הועד להפצת שיחות.

הערה: מאחר שזוהי שיחה בלתי מוגה, הרי זה מופיע בספר כנספח לשיחות מוגהות.

קדושת ירושלים

בענין קדושת ירושלים כתב הרבי בלקו"ש חלק חי שיחה לבין המצרים (לעיל חלק א' בפתיחה) בסעיף ד':

א. ואת"ל, זהו מרומז ברמב"ם לפני הלכות בית הבחירה, בתחילת ספר עבודה, שמביא את הכתוב¹ "שאלו שלום ירושלים ישליו אוהבין": בהקדמת פסוק זה לפני הל' בית הבחירה וספר עבודה, הוא מרמז ומגלה שישנו חיוב וציווי ד"שאלו שלום" (בדיבור וכו') שזהו הלימוד בהל' ביהב"ח² וס' עבודה³.

באם כוונת הרמב"ם היא שצריך ללמוד הלכות אלו (רק) בתור "זכר למקדש" הרי ה' לו להביא את הכתוב שממנו זה נלמד בגמרא⁴ - "מנלן דעבדינן זכר למקדש שנאמר⁵ כו' ציון היא דורש אין לה מכלל דבעי דרישה": מאחר שהוא מביא דוקא את הפסוק "שאלו שלום ירושלים" מדגיש הרמב"ם שישנו חיוב מיוחד ללמוד ולעסוק בהפרטים ובפרטי הפרטים⁶ (בדרך של "שאלו"⁷ ב"שלום") של הל' בית הבחירה - לא רק בתור "זכר למקדש" בעבר ובכדי לדעת איך לבנותו בעתיד, אלא זהו חיוב וציווי בבנין ביהמ"ק בהווה, בזמן הזה.

משא"כ מהפסוק (והלשון) "ציון היא דורש אין לה", למדים רק את החיוב של הדרישה, ע"ד זכר.

ועפ"ז נמצא שהלימוד של הל' בית הבחירה הוא לא רק כדי לדעת כיצד לבנותו לעתיד⁸, אלא זהו נוגע גם לחיוב בנינו עכשיו, ע"י העסק בהלכות אלו, ע"י "שאלו שלום ירושלים".

1. תהלים קכב, ו.

2. כי כמו ש"מקדש תקרא ירושלים כולה" (פיה"מ להרמב"ם ראש השנה רפ"ד), כן מובן לאידך, וכפשוטו של ענין, דבירושלים (נכלל) הכוונה (גם) למקדש. ובפרט ע"פ תוד"ה מאי (זבחים ס, סע"ב) ד"ירושלים לא נתקדשה אלא בשביל הבית ואיך יתכן שקדושת הבית תבטל וקדושת ירושלים קיימא".

3. ראה הל' ת"ת פ"ב סי"א "נכון הדבר אם אפשר לו ללמוד הלכות כל הקרבנות בשלימות וכל העבודות שבמקדש והלכות המקדש וכל כליו כמבואר באר היטב בחיבור הרמב"ם ז"ל בס' עבודה וס' קרבנות".

4. ר"ה ל, א. סוכה מא, א.

5. ירמ' ל, יז.

6. ראה בחיי ס"פ ויקהל. צורת הבית להתו"ט בהקדמה. פיה"מ סוף מנחות. ובאר שבע בהקדמה בסופה.

7. להעיר ממש"כ (ראה יג, טו) ודרשת וחקרת ושאלת, ודחז"ל בזה (סנה' מ, סע"א).

8. ראה הקדמתו לפיה"מ בנוגע למס' מדות הובא לקמן בפנים.

ובהערה שם (על התיבות "שזהו הלימוד בהל' בית הבחירה"): כי כמו ש"מקדש תקרא ירושלים כולה" (פיה"מ להרמב"ם ראש השנה רפ"ד), כן מובן לאידך, וכפשוטו של ענין, דבירושלים (נכלל) הכוונה (גם) למקדש. ובפרט ע"פ תוד"ה מאי (זבחים ס, סע"ב) ד"ירושלים לא נתקדשה אלא בשביל הבית ואיך יתכן שקדושת הבית תבטל וקדושת ירושלים קיימא".

ב. ובלקו"ש חלק כ"א שיחה לויקהל-פקודי (לעיל חלק א' סימן ד) סעיף ד':

עד"ז י"ל במשכן וביהמ"ק גופא, שהחצר, אהל מועד וקדה"ק⁹ כל אחד כפי שהוא בפני עצמו (לפני שישינה המציאות של כל המשכן וקדושתו) אין מציאות קדושת משכן בעולם - וממילא אין חלות קדושה על החצר וכו'; אבל לאחר שמשקים כל המשכן (מקדש) חלה הקדושה על כל חלק פרטי, חצר אהל מועד וקדה"ק, נוסף על הקדושה הכללית דהמשכן, המקדש¹⁰.

וי"ל שקדושת החלקים במקומה עומדת אפילו בנסוע ונפרק המשכן¹¹, או משחבר (הכלל)¹² הביהמ"ק¹³ מן התורה וי"ל שאי"ז נשאר אלא מדרבנן¹⁴.

9. ראה רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א ה"ה.

10. וכפשוטו לשון המשנה (כלים פ"א מ"ו ואילך. רמב"ם שם פ"ז הי"ג ואילך) עשר קדושות הן כו' עזרת ישראל מקודשת ממנה כו' עזרת כהנים מקודשת כו'. וראה רמב"ם הל' תמורה פ"ד הי"א דאין משנים מקדושה לקדושה בקדושת בדק הבית. - וידועה השקו"ט איזו מעשר המעלות מה"ת. וראה לקו"ש חט"ז ע' 287 ואילך. וש"נ.

11. ראה זבחים ס, ב ואילך ובמפרשים שם. מנחות צה, א ואילך. ספרי זוטא נשא ז, א: המקדש נתקדש בעמידה ובפירוק. . ובפירוק מנין כו'. וראה אמבוהא דספרי שם.

12. בתוד"ה מאי זבחים (שם סע"ב): "זהו תימא לומר דהא ירושלים לא נתקדשה אלא בשביל הבית ואיך יתכן שקדושת הבית תבטל וקדושת ירושלים קיימא". אבל צע"ג אם כו"ע ס"ל כן, כי י"ל שלאחרי שכבר נתקדשה ירושלים - נעשית קדושה בפ"ע. מעין דוגמא לדבר: כהן שנתחלל אביו לא נתחלל הבן.

13. להעיר: פירוק המשכן לגבי חורבן ביהמ"ק או ביאת פריצים* - י"ל סברות הפוכות (ובפרט - מה"ת: א) פירוק המשכן מבטל (ממעט) פחות (שהרי אין כאן חילול, שינוי בעלות וכו'), ב) מבטל ממעט יותר - כיון שע"פ הוי' יסעו (בהעלותך ט, כ. שם, כג) ומפרקים המשכן, הפה שהקים הוא הפה וכו' - וע"ד באיסורא כשהפה שאסר מתיר - שמבטל לגמרי**.

אבל היפך הנ"ל אין לומר דהפירוק מחליש קדושת המשיחה (שהייתה רק פעם א') ובמילא גם לא זה שעבודתן מקדשתן שהרי היא דוגמתה וכו' (ראה שבועות טו, רע"א. ספרי נשא ז, א. תוספתא סוטה רפ"ג. שו"ת צפע"נ דווינסק ח"א סי' פ).

14. ראה רמב"ם הל' ביהמ"ח פ"ו הי"ד-טו. השגת הראב"ד שם ונ"כ שם. ומלשון הרמב"ם משמע דלא רק דכללות המקום נשאר בקדושתו כ"א גם קדושת הנוספת דחלקי המקדש, ק"ק היכל ועזרה, שהם עיקר הבית (רמב"ם שם פ"א ה"ה) שלכן "מקריבין הקרבנות כולן. . ואוכלין ק"ק בכל העזרה אע"פ שהיא חריבה ואינה מוקפת מחיצה". שלכ"ז צריכין קדושה פרטית דחלקי המקדש. וראה צפע"נ על הרמב"ם הל' תרומות פ"א ה"ה (ו, ב). ובהמובא בצפע"נ עבודה בהלכה הנ"ל, וראה אנציקלופדי' תלמודית ע' ביהמ"ק (ע' רלד), וש"נ.

וז"ל בהערה: בתוד"ה מאי זבחים (ס, סע"ב): "זהו תימא לומר דהא ירושלים לא נתקדשה אלא בשביל הבית ואיך יתכן שקדושת הבית תבטל וקדושת ירושלים קיימת". אבל צע"ג אם כו"ע ס"ל כן, כי י"ל שלאחרי שכבר נתקדשה ירושלים – נעשית קדושה בפ"ע. מעיין דוגמא לדבר: כהן שנתחלל אביו לא נתחלל הבן. ע"ש ובפנים. וש"נ.

ג. בשיחת כ"ף מנחם אב תשכ"ט (בלתי מוגה) דיבר הרבי על כמה פרטים בענין זה וכתב: "שקו"ט בזה גם ב"כרם ציון השלם" (ירושלים תשכ"ח) ע' קיב ואילך, אלא שבכמה ענינים יש להקשות וכו', ואינם נ"ל".

מאחר ששיחה זו לא הוגהה, הרי היא מובאת כאן באותיות שונות, בהוספת דברי קישור והסבר וכיו"ב לפי הבנת מו"ל ספר זה ועל אחריותו בלבד. והלומדים ומעיינים מוזמנים לעיין היטב בדבריו הקדושים של הרבי בהתוועדות הנ"ל.

ולהעיר גם מהשקו"ט אם הקדושות תלויות זב"ז וכשבטלה קדושת א' (ע"י שבאו בה פריצים וחללוה) בטלה גם קדושה השני' (ראה מכתבי תורה מכתב ו). - וראה לקו"ש חל"א ע' 151.

גדרי קדושת ירושלים

א. ישנם כמה חקירות בגדר קדושת ירושלים, ומהם:

חקירה א - האם קדושת ירושלים היא קדושה בפני עצמה או שכל קדושתה היא אך ורק מפני בית המקדש¹⁵.

חקירה זו היא רק בנוגע לקדושת ירושלים, אבל בענין קדושת ארץ ישראל אין לחקור כן, וברור שקדושתה אינה תלויה ב(קדושת) בית המקדש¹⁶, והטעם לחילוק זה הוא מפני שבענין ארץ ישראל נאמר בתורה בשבחה, (כגון שמות ג, ח) שהיא ארץ טובה ורחבה, בלי כל קשר לענין בית המקדש, וענין בית המקדש נאמר בפעם הראשונה רק בפרשת ראה (יב, ה), ואם כן מובן שגם בלי קדושת בית המקדש, יש קדושת ארץ ישראל.

אבל בנוגע לקדושת ירושלים הרי בפעם הראשונה שמדובר אודותה בתורה, מדובר אודותה ביחד עם בית המקדש, וכמו בפרשת ראה שם "כי אם אל המקום אשר יבחר ה' אלקיכם מכל שבטיכם לשום את שמו שם לשכנו תדרשו ובאת שמה והבאתם שמה עלתיכם וזבחיכם ואת מעשרתיכם ואת תרומת ידכם ונדריכם ונדבתיכם ובכרת בקרכם וצאנכם . . והיה המקום אשר יבחר ה' אלקיכם בו לשכן שמו שם שמה תביאו את כל אשר אנכי מצוה אתכם עולתיכם וזבחיכם מעשרותיכם ותרומת ידכם וכל מבחר נדריכם אשר תדרו לה'", ולכן מתעורר הספק האם אמנם כל קדושתה של ירושלים היא רק מצד בית המקדש.

עוד טעם ש(רק) בענין ירושלים יש חקירה זו, כי במשנת עשר הקדושות (כלים פרק א' משנה ו' ואילך) בענין קדושת ירושלים איתא "לפנים מן החומה מקודש מהם שאוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני", ולפי זה יש מקום לומר שקדושת ירושלים היא מצד בית המקדש, שהוא המקום שבו נשחטים ונקרבים הקרבנות הללו, וא"כ אולי מסתבר שזה שאוכלים אותם בכל ירושלים הוא מאחר שקדושתה היא תוצאה מקדושת בית המקדש.

ב. ולכאורה זהו מפורש בתוס' במסכת זבחים¹⁷, שלולא קדושת הבית, אין קדושת ירושלים, וז"ל: "דהא ירושלים לא נתקדשה אלא בשביל הבית ואין יתכן שקדושת הבית תבטל וקדושת ירושלים קיימת".

15. יש לומר את החקירה הלזו בשני אופנים: א. האם קדושת ירושלים היא גם קדושה בפני עצמה בנוסף לקדושתה מצד בית המקדש, ב. האם קדושת ירושלים היא רק קדושה בפני עצמה שאינה תלויה כלל בבית המקדש, שהיא קדושה בפני עצמה, בדוגמת קדושת בתי ערי חומה שאינה תלויה כלל בקדושת ירושלים. ויל"ע. המו"ל.

16. ויש לעיין בזה בלשון הרבי שאו"ל שקדושת א"י היא מפני שבה ייבנה בית המקדש בעתיד. המו"ל.

17. דף ס' ע"ב.

ולכאורה נמצא עפ"ז, שלפני שנבנה ביהמ"ק, לא היתה שום מעלה בירושלים לגבי שאר ערים מוקפות חומה.

אבל לכאורה הרי זה בסתירה לדברי המכילתא (בתחילתה) "ועד שלא נבחרה א"י היו כל הארצות כשרות לדברות, משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות. עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל א"י כשרה למזבחות, משנבחרה ירושלים יצאת א"י כו' עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלים ראוי' לשכינה, משנבחר בית עולמים יצאת ירושלים כו'" (והגר"א מגי': עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל א"י ראוי' לשכינה, משנבחרה ירושלים יצאת א"י כו' עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלים כשרה למזבחות משנבחר בית עולמים יצאת ירושלים כו').

ולשתי הגירסאות היתה ירושלים כשרה למזבחות לאחר שיצאת א"י ולפני שנבחר בית עולמים.

(יש שרצו להגי' במכילתא באופן שאין מעלה בירושלים לגבי שאר א"י. אבל בכל הדפוסים של המכילתא, כולל דפוס הראשון, הלשון הוא "משנבחרה ירושלים . . משנבחר בית עולמים". והטעם הוא שיש בירושלים קדושה נוספת לגבי קדושת א"י, כדלקמן).

והיינו שעד שלא נבחרה ירושלים היתה כל ארץ ישראל כשרה למזבחות (או לשכינה) משנבחרה ירושלים יצאת ארץ ישראל, ורק לאחר"ז ניתוסף משנבחר בית עולמים יצאת ירושלים, לכאורה מובן מזה שבירושלים יש ענין וקדושה בפני עצמה גם לפני שנבנה ביהמ"ק¹⁸.

ג. אבל י"ל שאין סתירה מהמכילתא לדברי התוס'.

והביאור בזה: יש כמה סוגי קדושה, הן בארץ ישראל והן בירושלים, ובמכילתא מדובר אודות סוג אחד של קדושה, ובתוס' מדובר אודות סוג אחר של קדושה, וכדלקמן.

ובהקדם מה שמצינו בנוגע להשם (ותוכן) "ארץ ישראל" שיש בזה כמה אופנים וגדרים, ויש בזה כמה בחינות מכמה סוגים, שיש מקומות שלפי אופן וגדר אחד הם נקראים א"י, ולפי אופן וגדר שני אין הם נקראים א"י, ואפילו נקראים חוץ לארץ, וכדלקמן.

וזה מתחיל מהחילוקים בין גבולות ארץ ישראל כפי מ"ש בברית בין הבתרים¹⁹, (שזהו ג"כ מ"ש בנוגע לעתיד לבוא²⁰ "ואם ירחיב הוי' אלקיך את גבולך"), ובין א"י שהיתה בידי ישראל, בכיבוש עולי מצרים, ובחזקת עולי בבל כו'.

18. ובפשטות אין המשנה דוחים הנ"ל חולקת על המכילתא, אלא שלא פירט שהי' זמן שרק ירושלים כשרה למזבחות.

19. לך לך טו, יח ואילך.

20. שופטים יט, ח.

ועוד דוגמא (בולטת) בזה – בענין עבר הירדן שבמשנה מסכת כלים²¹ נימנו העשר קדושות בלי עבר הירדן, שמתחיל מארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ובמשנה זו עבר הירדן אינו כלול ב"ארץ ישראל", (שהרי ממשיך בדין עיירות המוקפות חומה שאין זה נוהג בעבר הירדן ואילו עבר הירדן ה' כלול ב"ארץ ישראל" שבמשנה, ה' משמע שערי חומה נוהגות בעבר הירדן²²), והולך ומונה כל הקדושות עד לקדש הקדשים; ואילו במדרש במדב"ר²³ נימנו ג"כ העשר קדושות באופו אחר: "מיכן נתנו חכמים מחיצות ואמרו עשר קדושות הן ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות, ומהיא קדושתה שמביאין ממנה העומר ושתי הלחם והבכורים מה שאין מביאין כן מכל הארצות, ארץ כנען מקודשת מעבר הירדן שארץ כנען כשרה לבית שכינה אין עבר הירדן כשר לבית שכינה, ערי חומה מקודשות מן הארץ שמצורעין מהלכין בכל הארץ ואינן מהלכין בערי חומה, ירושלים מקודשת מערי חומה שקדשים קלים ומעשר שני נאכלין בירושלים ואינן נאכלים בערי חומה, וכו'.

שבמדרש הוא כולל בא"י גם את עבר הירדן. שלאחרי שאומר "ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות" ממשיך ש"ארץ כנען מקודשת מעבר הירדן". הרי, שבמדרש זה "ארץ ישראל" כולל הן את ארץ כנען והן את עבר הירדן.

ואמנם יש מקום לפרש שזוהי מחלוקת בין המשנה והמדרש (וכפי שאכן פירשו בכמה מקומות) אבל יש ג"כ מקום לומר שאין כאן מחלוקת בין המשנה למדרש, אלא שמר אמר חדא ומר אמר חדא, שכל אחד מהם מדבר בסוג אחר של קדושה. וכמה ענינים בזה (שעבר הירדן היא ג"כ א"י):

א) גם עבר הירדן נקראת בשם "ארץ ישראל", וזה מכמה טעמים, ראשית הענין שגם עבר הירדן ניתנה מהקב"ה לעמו ישראל, והרי זהו תוכן השם "ארץ ישראל", שהיא שייכת לעם ישראל להיותה ארץ שנתן הקב"ה לעם ישראל, כפי המאמר של רבי יצחק שרש"י מביא²⁴ "כל הארץ של הקב"ה היא ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו"²⁵.

21. פרק א משנה ו.

22. וזה יותר מפורש ברמב"ם הל' בית הבחירה פרק ז הלכה ו ואילך, שא"י מקודשת מכל הארצות וכו', והרי בס' משנה תורה אין עבר הירדן כלול ב"ארץ ישראל", וכמ"ש בריש הל' תרומות ובהל' רוצח רפ"ח. ובכ"מ.

23. פרק ז, ח. הובא באור התורה מטות סוף עמ' א'שמ. וראה גם סה"מ תרכ"ט עמ' רפב.

24. בראשית א, א.

25. ולפי זה הרי גם עבר הירדן נקרא "ארץ ישראל", ומה שיש מקומות שקורא לעבר הירדן בשם "חוץ לארץ" (כגון בספרי פ' מסעי (פרק לה פסוק יג), שהובא בכסף משנה הל' רוצח ריש פרק ח') הרי זה (כמובן ממ"ש הכס"מ שם בתירוץ השני) מפני שעבר הירדן לגבי ארץ ישראל "חו"ל קרי לו" (לקו"ש ח"ב ע' 696).

(ב) בנוסף לזה יש גם קדושת א"י (גם) בעבר הירדן אלא שקדושת "ארץ כנען" גדולה ממנה שרק שם יש שלימות קדושת ארץ ישראל וכלשון הרגוצ'וב²⁶, "דעבר הירדן יצא מכלל חוץ לארץ ולכלל א"י לא בא".

(ועפ"ז יש לבאר, מה שלדעת המד"ר וכמה תנאים²⁷ מביאים עומר וביכורים ושתי הלחם גם מעבר הירדן, אף שלכאורה הרי דברים אלו תלויים בקדושתה של ארץ ישראל שממנה דוקא מביאים העומר והביכורים ושתי הלחם (כבמשנה כלים הנ"ל), כי לכולי עלמא "ארץ ישראל" כוללת הן ארץ כנען והן עבר הירדן; אלא שלכמה דעות קדושת עבר הירדן מספיקה לג' ענינים אלו כי גם היא נקראת "הארץ אשר אני נותן לכם" (אמור כג, יוד - לגבי העומר), ו"מארצך" (תבוא כו, ב - לגבי ביכורים), ו"מושבותיכם" (אמור כג, יז - לגבי שתי הלחם)). ולדעות האחרות שהלכה כמותם הרי לג' דברים אלו צריך דוקא קדושת ארץ כנען.

ובזה יובן גם מה שבני גד ובני ראובן (וחצי שבט מנשה), ביקשו (וקיבלו) נחלתם בעבר הירדן, דלכאורה איך רצו נחלה בחוץ לארץ הרי עליהם נאמר²⁸ "והחלוץ הולך לפניכם" והם אלו שכבשו את ארץ ישראל²⁹, אלא זהו מפני שגם עבר הירדן כלולה בארץ ישראל וגם מקודשת מכל הארצות.

וזהו גם מה שהרמב"ן³⁰ מבאר הטעם ש"הזהיר אותם עתה בהגעלת כלי מדין מאיסורי הגויים, ולא אמר להם זה מתחלה בכלי סיחון ועוג שלקחו גם שללם, כמו שאמר³¹ "רק הבהמה בזונו לנו ושלל הערים אשר לכדנו", כי סיחון ועוג מלכי האמורי הם וארצם מנחלת ישראל היא, והותר להם כל שללם אפילו האיסורים, ואמרו רבותינו³² קדלי דחזירי אשתרי להו, אבל מדין לא הי' משלהם ולא לקחו את ארצם, רק לנקום נקמתם הרגו אותם ולקחו שללם, ולכך נהג האיסור בכליהם כו", והרמב"ן כתב זה בפשיטות היינו שזהו לכולי עלמא. שמזה מובן שעבר הירדן (ארץ סיחון ועוג) היא מארץ ישראל³³.

26. לקו"ש ח"ג ע' 125 בסוף הע' 20 מביא זה מצפעת"נ כלאים פ"א צד 5 ע"א (הובא במפענח צפונות ע' קנב).

27. ראה רש"י למד"ר שם. וש"נ. ועוד. ובסה"מ מלוקט ח"א בד"ה אך בגורל תשל"ה הערה 34 וז"ל: כמבואר בדיני עבר הירדן. וראה במדב"ר פ"ז, ח: ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות ומה היא קדושתה כו' ארץ כנען מקודשת מעבר הירדן. וראה ירושלמי ומפרשי המשנה לביכורים פ"א מ". רמב"ן דברים ב, כג. אוה"ח לדברים ג, יג. ואכ"מ.

28. יהושע ו, יג.

29.

30. מטות לא, כג.

31. דברים ב, לה.

32. חולין יז, א.

33. ועפ"ז אפשר לפרש דברי רש"י בכ"מ בש"ס (המובאים בלקו"ש ח"ג ע' 125 בהערה 20) בענין עבר הירדן (שנק' א"י, ושמביאין ממנה עומר כו') - שכוונתו לעבר הירדן כפשוטו, ודלא כמובא שם מכמה ספרים שמפקיעים דברי רש"י מפשוטם. ע"ש. המו"ל.

שמכל זה מובן שבקדושת א"י יש כמה חלקים ואופנים, כנ"ל³⁴.

ד. ויש להוסיף שכל הקדושות שבארץ ישראל הן ביסודן קדושה אחת, שקדושה הלזו מתפשטת לפי המקומות, שבחלק מהם יש בהם יותר קדושה.

וזה גם מוסיף ביאור למה ששינוי בסוף מסכת זבחים, בענין המקומות והזמנים שהבמות היו מותרות או אסורות ובאיזה מקומות אוכלים קדשי קדשים וקדשים קלים וכו', כמבואר שם, שאין זה שבכל מקום נתחדשה קדושה מיוחדת וחדשה בפני עצמה, אלא שכל זה הוא התפשטות קדושת ארץ ישראל.

וענין זה מתבאר גם כן ממה דאיתא במכילתא בתחילתה (הנ"ל): "ועד שלא נבחרה א"י היו כל הארצות כשרות לדברות, משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות. עד שלא נבחרה ירושלים היתה כל א"י כשרה למזבחות, משנבחרה ירושלים יצאת א"י כו' עד שלא נבחר בית עולמים היתה ירושלים ראוי' לשכינה, משנבחר בית עולמים יצאת ירושלים כו'" היינו שמתחילה הקדושה היתה בכל המקומות בשוה, ואחר כך יש מקומות שקדושה זו נשארה ויש מקומות שקדושה מסוימת זו נסתלקה מהם.

ולפי זה יבואר גם כן לשון המשנה (הנ"ל) במסכת כלים³⁵ עשר קדושות הן, ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות עיירות המוקפות חומה מקודשות ממנה, לפנים מן החומה מקודש מהם כו', ומונה שם כל העשר קדושות. דלכאורה צריך להבין מנינא למה לי (שבת סט, א), הרי מה שנוגע כאן זה ההלכות של הקדושות³⁶? ועל פי הנ"ל יש לומר שזהו ללמדנו שכל העשר הן קדושה אחת שמתפשטת בכל מקום לפי ענינו.

ונמצא בנוגע לא"י שיש בה קדושות שונות, וכולן הן בכלל "ארץ ישראל".

34. לכללות הסעיף הזה יש לציין גם ללקו"ש חט"ו ע' 206 הערה 50, עיי"ש. וז"ל: בכפתור ופרח שם [פרק עשירי] (הובאו דבריו באנציקלופדי' תלמודית ערך א"י) "הרי שקדושת הארץ ומעלתה היא משעת נתינתה אל האבות הקדושים לא משעת הכבוש לחוד. . . יש לה קדושה מאז. . . (ולהלן שם) וכן בארץ שהיתה בה קדושה מזמן הנתינה". אבל ראה שם שהאריך "אבל קדושת הארץ כולה לגבולות" המוגבלים בתורה וטהרתה ומעלתה לחיים ולמתים והיותה נחלת השם מקדושה ראשונה ולהלן כדקאי קאי לא בצר לא בזמן הגלות שהיו בבבל וגם לא בגלותינו היום". ושם: שאם לא הי' כן והו"ל כחו"ל א"כ אותם שבעים שנה כו'. וכן להלן שם: עוד ראי' שקדושה ראשונה היא לכל מילי אלא [לא] למצות כו' אלמא קדושתה היא לעולם מהכניסה ראשונה ואפילו מעת נתינתה לכל כיצא בזה. ומשמע קצת שלא פסיקא לי' מילתא. וי"ל ע"פ הנ"ל הערה 46 שיש חילוק בזה כמו"ש לפני הכבוש ולאחריו. וראה מ"ש שם לאח"ז ד"לשון קדושה" הוא "לשון הכנה והזמנה" ולא "מלשון קדש לה' כו' לשון המתקדשים והמטהרים", וכיו"ב. ועצ"ע. ואכ"מ. ע"כ. (ולפי המבואר כאן זה לכאורה מתבאר היטב). המו"ל.

35. פ"א מ"ו ואילך.

36. וראה לקו"ש חכ"א ע' 253 ובהערה 27. לעיל חלק א' סימן ד.

ה. ועד"ז יובן בנוגע לקדושת ירושלים (שמוכדלת מכל שאר ארץ ישראל אפילו מערים המוקפות חומה שמקודשות מכל ארץ ישראל). שיש בה שתי קדושות, הקדושה מפני שנבחרה, שזהו מ"ש במכילתא שזה הי' לפני בנין ביהמ"ק ולפני שהוקדשה ע"י שלמה (הל' בית הבחירה פ"ו הי"ד), ויש שלימות הקדושה שבה, שנפעלה ע"י ביהמ"ק וכו'³⁷.

ואו. ולפי זה י"ל שאין סתירה מהמכילתא לתוס' דזבחים, כי מ"ש במכילתא שיש בירושלים קדושה מצד עצמה, היינו הקדושה שבתחילה, ומ"ש בתוס' זבחים שקדושת ירושלים היא מצד ביהמ"ק, היינו שלימות הקדושה שניתוספה אח"כ³⁸.

ז. חקירה ב - קדושת ירושלים עניינה, שאוכלים בה קדשים קלים ומעשר שני, כמו שכתוב במשנה כלים (שם משנה ח) "לפנים מן החומה מקודש מהם (מעירות המוקפות חומה) שאוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני", וברמב"ם הלכות בית הבחירה פ"ז הי"ד: "ירושלים מקודשת משאר העירות המוקפות חומה, שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני לפנים מחומתה".

ויש חקירה אם קדושה זו של ירושלים (אכילת קדשים קלים ומעשר שני) נפעלת רק על ידי החומה, או שקדושתה אינה תלויה בחומה, אלא היא קדושה בזה גם בלי החומה.

ואם כי קדושה זו היא רק לפני מן החומה (כמפורש בכלים ורמב"ם שם) החקירה היא האם החומה היא סיבה להקדושה, שהקדושה נפעלת על ידי החומה, או שהחומה היא רק סימן בלבד למקום שבו ישנה קדושה זו.

והיסוד לחקירה זו הוא (גם) מפני שבדיני ערי חומה ישנם שני עניינים אלו, (א) שקדושתן נפעלת על ידי החומה, כגון בנוגע שאין מחזירים לתוכה מת שיצא ממנה (כלים פ"א מ"ז), שבאם בטלה קדושת החומה אין לדין זה (ראה תוס' ד"ה על כתובות מה, ב) ולאידך בדין מכירת בתי ערי חומה שבוה החומה היא רק סימן כדמוכח מהדין שמספיק מה שהיתה מוקפת חומה אע"פ שאינה מוקפת עתה (רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ב הט"ו). וראה השגת הראב"ד ונו"כ שם. ועוד).

והנפק"מ בין שני האופנים הנ"ל היא, שבאם חומת ירושלים היא שפועלת את הקדושה הרי כשם שהחומה נעשית ע"י מעשה בני אדם, הרי יכול אח"כ להיות מעשה נוסף של בני אדם שיבטל את זה, אבל באם חומת ירושלים אינה אלא סימן שכאן מסתיימת ירושלים, הרי אפילו כאשר לא רואים את החומה או שחסר חלק מהחומה ויותר מעשר אמות וכו', נשארת הקדושה של ירושלים במקומה, ומאחר שפסק הרמב"ם (הל' בית הבחירה פ"ו הט"ו) שאוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אע"פ שאין שם חומה הרי זו הוכחה שקדושה זו של ירושלים אינה נפעלת ואינה תלויה בחומה.

37. ראה בזה גם לקו"ש חט"ו ע' 206 הערה 49, עיי"ש.

38. בענין התוס' דזבחים והמכילתא, ראה גם שיחת ש"פ ויקרא תשמ"ג (בלתי מוגה).

והביאור בזה³⁹:

אי אפשר לומר שהחומה פועלת את קדושת ירושלים, שהרי קדושתה היא שאוכלים בה קדשים קלים ומעשר שני, ובענין זה הרי רש"י⁴⁰ מבאר הטעם שאכילת קדשים קלים מקומה לפניו מן החומה הוא מפני שירושלים היא במקום מחנה ישראל שבמדבר, שאכלו בכולו (וכן כמובן במחנה לוי) קדשים קלים (זבחים קיב, ב) והרי במחנות אלו לא היו חומה או מחיצות מסביב. (ורק בנוגע למחנה שכינה מצינו ענין המחיצות וכמו שכתב הרמב"ם "אלו הן הדברים שהן עיקר בבנין הבית כו' ועושים מחיצה אחרת סביב להיכל כו' כעין קלעי החצר שהיו במדבר. וכל המוקף במחיצה זו שהוא כעין חצר אוהל מועד, הוא הנקרא עזרה כו'")⁴¹.

ועד"ז אכלו קדשים קלים בשילה "בכל הרואה" "במקום שרואין משם את שילה" שהוא ג'כ מטעם הנ"ל⁴² (שהיא כמחנה ישראל) והרי גם שם לא היתה מחיצה (-חומה), (שגם מזה רואים שענין אכילת קדשים קלים אינו תלוי בחומה).

ומזה מוכח שקדושת ירושלים הלזו אינה נפעלת ע"י החומה (בבחינת סיבה), אלא החומה היא רק סימן שכאן מסתיים המקום שהוא כנגד מחנה ישראל שהי' במדבר ולכן עד כאן אוכלים קדשים קלים.

ח. וע"י מה נפעלה קדושת ירושלים? (לא ע"י חומה שהיא מעשה ידי אדם, אלא) היא נפעלה ע"י בחירתו של הקב"ה. וכלשון המכילתא הנ"ל "נבחרה ירושלים כו'". כדמוכח מהפסוק שמביא ע"ז (במכילתא) הפסוק "במקום אשר יבחר" "לשכן שמו שם", היינו שקדושת ירושלים נפעלה ע"י הקב"ה שבחר במקום הזה ושיכן שמו שם.

וקדושה זו לא נתבטלה ע"י "שנבחר בית עולמים" שאז "יצאת ירושלים" כי זה ש"צצאה" הוא רק בנוגע להקרבת הקרבנות אבל קדושתה בנוגע לאכילת קדשים קלים ומעשר שני נשארה.

וכיון שזהו ענין שנפעל ע"י הקב"ה הרי מעשי בני אדם אינו יכול לבטל זה.

ועפ"ז יובן מ"ש הרמב"ם "ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות

39. שקו"ט בזה גם ב"כרם ציון השלם" (ירושלים תשכ"ח) ע' קיב ואילך, אלא שבכמה ענינים יש להקשות וכו', ואינם נ"ל.

לכאורה נראה שיש דברים שהרבי מסכים איתו, ויש "כמה ענינים" שלא. ולכאורה הדבר היחיד שהרבי מביא ממנו הוא שאכילת קדשים קלים ומעשר שני אינה תלוי' כלל בחומה, וכמו שהי' לפני שבאו לירושלים, כדלקמן בארוכה. עיי"ש. המו"ל.

40. זבחים קיב, ב (ד"ה לפניו מן החומה) נעתק לעיל.

41. וראה לקו"ש חט"ז עמ' 287 בפנים והערה 33.

42. ראה זבחים קטז, ב ואילך.

וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה⁴³, דלכאורה צלה"ב למה הוא משווה קדושת ירושלים לקדושת המקדש, הרי המקדש קדושתו היא מפני השכינה, כמובן, אבל היכן מצינו שקדושת ירושלים היא מפני השכינה, והביאור בזה ע"פ הנ"ל מהמכילתא, שירושלים נבחרה ע"י הקב"ה והוא שיכן שמו שם, וא"כ מובן שקדושת ירושלים דומה לקדושת המקדש.

ולפי"ז יובן ג"כ מ"ש הרמב"ם בפירוש המשניות⁴⁴ וז"ל: מקדש תקרא ירושלים כולה, ומדינה שאר העיירות שבכל ארץ ישראל". ולכאורה צלה"ב, למה תקרא ירושלים בשם מקדש?

ט. נת"ל שקדושת ירושלים לענין אכילת קדשים קלים ומע"ש, אינו תלוי בחומה, כנ"ל בארוכה, אבל בכל זאת הרמב"ם כתב (בהי"ד) שקדושת ירושלים נפעלה ע"י שלמה, והטעם הוא שכשם שקדושת המקדש היתה מצד

43. מדיוק לשונו הקדוש של הרבי, נראה (כפי שנשמע בהקלטה) שהוא מתרץ כאן גם את קושייתו העצומה של הראב"ד שם, איך אפשר לומר ש"אוכלין . . מעשר שני כו' אע"פ שאין שם חומה", הרי מפורש בכמה מקומות שכשארין חומה (מחיצות) בירושלים - אין מעשר שני, (א) בכמה מקומות במשנה "אם אין מקדש ירקב" (המע"ש), (ב) בגמרא אמרו דנפול מחיצות, וא"כ הרי מבואר שהדין דמעשר שני משתנה ע"י החומה. והנה המקום במשנה הוא במעשר שני (פ"א משניות ה-ו): "הלוקח (במעות מעשר שני) פירות (שארין) לאכלם בתורת מע"ש, שוגג כו' מזיד - ויאכלו במקום (בירושלים), ואם אין מקדש, ירקבו. הלוקח בהמה כו' מזיד - תעלה ותאכל במקום, ואם אין מקדש, תקבר כו'". ומ"ש בגמרא הוא בבבא מציעא נג, ב, שמבואר שם הדין שברמב"ם הל' מעשר שני סוף פ"ו: "מעשר שני בטל ברוב. באיזה מעשר אמרו, במעשר שנכנס לירושלים ויצא ונפלו מחיצות, שהרי אין שם מחיצה להחזירו לשם וכו'". וכתב הכסף משנה "ואין לומר דאתו דלא כהילכתא, שהרי רבינו פסק כן בפ"ז מהל' מעשר שני (בסופו). וצ"ע". ולפי דברי הרבי, הרי הדברים מתבארים כמין חומה: במע"ש יש שני דינים: דין אחד, והוא שמע"ש שנכנס לפניו מן החומה אי אפשר לפדותו, ואכן דין זה תלוי בהחומות, כמבואר בהל' מע"ש פ"ו שם; ודין שני הוא אכילת מע"ש בירושלים שאינו תלוי כלל בהחומות, כמבואר בפנים השיחה. אלא שיש בזה דין נוסף, שאכילת מעשר שני וקדשים קלים (אינו צריך חומה, אבל) צריך שיהי' מקדש. והיינו שכאשר נפלו המחיצות שאין חומה, אוכלים שם קדשים קלים ומעשר שני, אבל זהו בתנאי שיהי' שם מקדש בנוי, כמפורש בענין מעשר שני בהל' מע"ש פ"ב ה"א: "מעשר שני נאכל לבעליו לפניו מחומת ירושלים שנאמר ואכלת לפני י"י אלהיך במקום אשר יבחר לשכן שמו שם וגו' ונוהג בפני הבית ושלא בפני הבית אבל אינו נאכל בירושלים אלא בפני הבית שנאמר מעשר דגןך תירושך ויצהרך ובכורות בקרך וצאנך מפי השמועה למדו מה בכור אינו נאכל אלא בפני הבית אף מעשר שני לא יאכל אלא בפני הבית". וכן הוא גם בקדשים קלים שאין אוכלים בכור ומעשר בזמן הזה הוא מפני שאין בית כמבואר שם, אבל כשיש בית אוכלין בכור ומעשר גם כשאין חומה. וזהו שהרמב"ם דייק שב"מקריבין כל הקרבנות" כתב "אע"פ שאין שם בית בנוי" (ועד"ז באכילת קדשי קדשים בעזרה), ובאכילת קדשים קלים ומעשר שני כתב "אע"פ שאין שם חומות", כי רק חומות לא בעינן, אבל בית בעינן.

והכל על מקומו יבוא בשלום. המו"ל.

בחירת הקדוש ברוך הוא, אבל הי' צריך שיבנו בו בית המקדש ועל ידי זה תבוא קדושתו לשלימותה, הרי כן הוא גם בירושלים שבנוסף לקדושתה שע"י בחירת הקדוש ברוך הוא, הרי קדושתה באה לידי שלימותה על ידי בנין בית המקדש, (ועל ידי שעוד לפני זה היתה לה חומה, שזה הי' צריך גם מצד דין בתי ערי חומה).

והי' צריך גם ששלמה (בנוסף למה שקידש אותם לשעתם) יקדש את המקדש וירושלים גם לעתיד לבוא, כי בלא"ה הרי גם בשילה שרתה השכינה, ובכל זאת בטלה קדושתה, וזהו מפני שלא קידשוה לעתיד לבוא (מפני שידעו שהיא רק מנוחה ולא נחלה וכו'), אבל ירושלים קידשה שלמה גם לעתיד לבוא, מפני שירושלים נבחרה לעולם, נחלה, ולכן הי' שלמה יכול לקדשה (שם) לעתיד לבוא.

ואמנם בכדי להוסיף על ירושלים יש צורך בחומה ככל פרטי הדינים שבזה שנתבארו בגמרא במסכת שבועות, אבל זהו רק בנוגע להוספה שצריכה כמה ענינים – בית דין ומלך ונביא וכו', וביניהם צריך גם חומה. אבל לענין עצם קדושת ירושלים החומה אינו אלא סימן.

ונמצא שהקדושה המיוחדת של ירושלים בהוספה על קדושת הערים המוקפות חומה, אינה קשורה להחומה שהיא רק סימן עלי', אלא קדושתה היא מפני השכינה ושכינה אינה בטלה⁴⁵.

(משיחת כ' מנחם-אב תשכ"ט שיחות קודש חלק ב' אות ד)

**לרפואה שלימה וקרובה
של עשקא בת סלאווא שתחיה**